

Alfons Martinell: 'No és normal que després de quaranta anys no tinguem una llei de cultura'.

Publicat per [Interacció](#) [1] el 09/11/2023 - 11:00

Amb motiu de l'Espai Claustre titulat 'Les polítiques culturals i la seva influència. Una anàlisi filosòfica i històrica', que tingué lloc el 3 d'octubre, n'hem entrevistat el docent: [Alfons Martinell](#) [2].

Martinell és una de les persones que han contribuït amb més constància i èmfasi, durant dècades, a forjar l'actual estructura de les polítiques culturals del nostre país. I ara ens ofereix les seves opinions i la seva expertesa al voltant d'algunes de les qüestions crucials que afecten la cultura actual.

La teva visió parteix del fet que les polítiques culturals han d'integrar-se en un context de drets humans i drets culturals. Quines conseqüències i implicacions té això?

Considero que les polítiques culturals, recuperades a la democràcia, segueixen el model de les polítiques tradicionals de l'Estat-nació, és a dir aquella responsabilitat que té l'Estat d'oferir un concepte de cultura a la ciutadania. No és casualitat que en el període que va del 1948 al 1966, quan s'estableixen els drets culturals, no es parli tant del subjecte de dret que és la persona. Orientar les polítiques culturals en base als drets humans i als drets culturals vol dir que el centre és la persona. Per tant, tota persona té dret a participar en la vida cultural i tota persona té dret que es respecti la seva creació. Després ja venen els grups i els col·lectius i la societat en si.

Creus que el concepte de drets culturals ens porta a pensar en uns serveis culturals mínims? La cultura ha de ser un servei essencial i de primera necessitat?

Basar-se en els drets és trencar una mica el model que hi ha hagut durant anys sobre el concepte de cultura, tot i que la cultura no és una cosa que es pugui resumir amb una definició, sinó que és molt més àmplia. Basar-se en drets és girar una mica la truita i basar-nos en el fet que la cultura ha d'arribar a tots els ciutadans perquè tots els ciutadans tenen dret a la cultura, ja que són subjectes de dret. I això també dona una resposta a alguns problemes de l'accés a la cultura, en el sentit que la cultura no arriba a tothom o no interessa a tothom de la mateixa forma.

Aquí hi ha un canvi de plantejament força important, al meu entendre. Centrar-nos en els drets del ciutadà implica exercir aquest dret, mentre que el paper de l'Estat democràtic és garantir aquest dret. A partir d'aquest concepte de drets culturals hem de veure com l'Estat garanteix aquest dret, ja que les necessitats culturals dels individus són molt àmplies i l'Estat no pot garantir-ho tot. I aquí arribem a la idea, com passa a l'educació, la sanitat i els serveis públics, dels serveis culturals mínims. Aquest és un plantejament que no s'ha fet fins ara i que té poca elaboració. Però aquest és el repte, és a dir veure quin és el paper de l'Estat i quin és el paper de la societat. L'Estat, l'administració, els ajuntaments i les comunitats han de ser garants i facilitadors. I sobretot han de reduir les diferències. La pandèmia de la Covid-19 va evidenciar que la cultura no es considerava com un bé essencial de primera necessitat. Ara ha sortit alguna reglamentació en aquest sentit, però tot plegat demostra que la nostra arquitectura legislativa, normativa i institucional no tenia resolt aquest tema. I crec que ara és el moment de resoldre'l, quan es planteja a nivell internacional la cultura com un bé essencial global, és a dir que afecti totes les situacions, països i ciutadanes, siguin d'on siguin.

Has estat un observador privilegiat de la vida cultural dels últims decennis. En quines coses creus que hem avançat i en quines continuem enrere o estancats? Què ens cal fer per tenir unes polítiques culturals avançades?

És evident que una persona com jo, nascuda al 1948, i que ha viscut els primers anys de joventut sota el franquisme, amb la militància cultural i política barrejada, ha pogut constatar un canvi molt significatiu. El canvi més important per mi d'aquests últims quaranta anys ha sigut el paper rellevant dels ens locals. Els ajuntaments i les diputacions han estat el motor d'aquest canvi. I van utilitzar la cultura en els primers anys com una expressió de la democràcia, amb la recuperació de l'espai públic, la llibertat, el respecte a la creativitat i la llibertat d'expressió. Tots aquests temes van sorgir i generalment han avançat moltíssim. Per tant, hi ha millores. El tema de la cultura és molt dinàmic, va canviant i les noves generacions no accepten el que una altra generació ha admès com a necessitats culturals. Això és un tema dinàmic, de vida. Per això el concepte de vida cultural em sembla bastant interessant, ja que va canviant segons el context i el moment. Cada generació aporta les seves coses. I sobretot crec que hem aconseguit recuperar un nivell institucionalitzat i un nivell de polítiques i d'organització d'equipaments i serveis molt notable. Però això no resol tots els problemes que té la cultura, perquè la cultura sempre recollirà nous problemes, nous conflictes i tensions. La cultura no és una bassa d'oli, sempre hi ha alteracions. Els artistes, els creadors, els actors de la cultura, sempre estan alterant la quotidianitat. Aquesta és la seva funció en les societats contemporànies.

Quines persones creus que han contribuït de manera decisiva a les polítiques culturals catalanes i n'han estat els fars?

Més que persones diria institucions. El primer gran reconeixement, que després no s'ha vist en la qüestió del finançament i la normativa, són els ens locals. Els ens locals han sigut els grans protagonistes de les polítiques culturals catalanes. Estic parlant dels ajuntaments i les diputacions. Després hi ha els consells comarcals i també la Generalitat, quan es traspassen les competències als anys 80. Si hagués de dir un nom esmentaria el Centre d'Estudis i Recursos Culturals de la Diputació de Barcelona, que va ser un motor importantíssim per a molta gent de Catalunya, d'Espanya i d'Europa. Potser no se li reconeix la funció que va tenir en el seu moment. Un altre protagonista important és la gent que s'ha estructurat en el cos professional de la gestió cultural, amb una identitat pròpia, i que està reclamant una praxis professional, una deontologia i una forma d'actuar. Aquests són els veritables protagonistes, juntament amb els artistes, els creadors, les associacions sense ànim de lucre i tot l'associacionisme cultural, que sempre ha tingut un gran rellevància.

Les polítiques culturals sovint han sigut dissenyades pels estats. Quin paper hi tenen, llavors, les nacions sense estat i les administracions locals?

De vegades quan parlem de polítiques culturals ens sembla que es tracta només de polítiques culturals de l'Estat. La política cultural en singular de l'Estat tenia un marc autoritari, a final del XIX o principi del XX. L'Estat deia el que era i no era la cultura. Quan som en un entorn democràtic parlem de polítiques culturals en plural. Si parlem de polítiques de patrimoni la política de l'església és important. Si parlem de polítiques de creació, amb les fundacions, els mecenes i patrocinadors ens adonem que també són importants. Tothom fa política cultural, des d'una associació de caire folklòric a una empresa de gestió cultural. L'Estat té l'obligació de fer polítiques públiques, i els altres sectors no. Una fundació sense ànim de lucre pot intervenir o no intervenir en les polítiques culturals. Seria el cas de Caixa Fòrum, les fundacions dels bancs i molts altres organismes. Fins i tot diria que les polítiques culturals funcionen per dinàmiques del sector privat, del tercer sector i de la participació social, més que no pas per les estructures de l'administració de l'Estat en els seus nivells. En les nacions sense estat la cultura és una eina d'identitat, com en el cas de Catalunya durant moltes dècades. No cal tenir estat per fer política, ja que es pot fer política en uns altres nivells. Les administracions locals són el motor de les polítiques culturals públiques, això es veu en el fet que el 60% del finançament públic de la cultura surt dels ens locals, no surt de la Generalitat ni de l'Estat central i no tenen un finançament just. Les nacions sense estat es defensen, entre altres elements, a partir de la cultura, la llengua i altres factors característics. Una nació cultural no ha de tenir l'estructura d'estat-nació. La pot tenir o no, però pot defensar la seva idiosincràsia a partir de les seves estructures i necessitats. En el cas de Catalunya, que no és un estat constituït com a tal, hi ha unes competències com a comunitat autònoma i les gestiona fent les polítiques que considera convenientes en defensa de la cultura, de la llengua i de les formes culturals. I això en el context contemporani, que és molt diferent del moment en què es van crear els Estats-nació i les seves polítiques culturals clàssiques.

En relació als ODS, sabem que el de cultura estava redactat i alguns estats es van negar a incloure'l. Què va passar aquí?

Jo he mantingut, des del 2015, quan es va adoptar l'Agenda 2030 i els disset ODS, que no va haver-hi un ODS de cultura perquè van haver-hi restriccions per part d'alguns països. L'agenda 2030 va ser aprovada per 180 estats del món, però van haver-hi alguns països que no van voler que la cultura entrés en els ODS, perquè encara tenien aquesta visió segons la qual la cultura és un tema local i nacional i no pas global, i per tant no havia d'entrar en un tractat internacional com l'agenda 2030. A partir d'aquí el sector cultural, després de la decepció de no haver inclòs un ODS de cultura, veiem que la cultura és present a l'Agenda 2030 i treballem per incloure i fer visible la cultura en tots els ODS. Però va ser una miopia molt grossa de Nacions Unides, en aquell moment, no haver-los inclòs. I també una falta de poder polític d'UNESCO d'imposar a les altres agències de les Nacions Unides que la cultura havia de ser-hi, igual que ho estaven la ciència i l'educació. Ara només podem treballar de cara al futur, i esperem que en propers tractats la cultura sigui considerada el que ara és en les societats contemporànies.

"Va ser una miopia molt grossa de Nacions Unides no haver inclòs un ODS de cultura"

Consideres necessària una llei de drets culturals?

Jo sempre he defensat, des de l'aprovació de la Constitució i de l'Estatut de Catalunya, que feia falta un desplegament normatiu que reguli la cultura. No és normal que després de quaranta anys no tinguem una llei de cultura. Una llei que reguli el sistema cultural. Tenim lleis parcials de cine, de biblioteques, de patrimoni. Però no disposem d'una llei que desplegui els principis de la cultura. Aquí, en aquesta llei, s'han de recollir els drets culturals. Trobo complicat fer una llei específica de drets culturals. Els drets s'han d'incorporar a lleis que regulen i desenvolupen els principis recollits en defensa de la cultura que té la Constitució, l'Estatut de Catalunya i la legislació de la Unió Europea. Anar només a una llei de drets culturals és difícil d'articular, perquè has de concretar altres aspectes socials al costat de la protecció dels drets de la ciutadania.

La col·laboració entre administracions és fonamental per evitar la competència i fomentar la cooperació...

Una de les raons per les quals va néixer al CERC i a la Diputació era el tema de la cooperació territorial. Últimament hem vist que el tema de la cooperació ha perdut interès. Fins i tot municipis petits competeixen amb els veïns per veure qui té més subvencions, més fons, més coses. Caldria un nivell de cooperació més alt. Perquè la cultura és cooperació. Per portar a terme les accions culturals, la vida cultural i l'acció cultural necessites un gran nivell de cooperació. Els límits dels termes territorials i administratius no lliguen amb els termes de la vida cultural, que és molt més àmplia. S'hauria de fomentar la cooperació i sobretot la cooperació intermunicipal, entre ciutats. Sobretot amb l'estructura que tenim nosaltres, a Catalunya, amb més de nou-cents municipis petits que sols no poden fer certes coses si no hi ha un nivell alt de cooperació. Hem de recuperar la moral, els valors i l'ètica de la cooperació, i sortir d'aquesta idea que els diferents actors culturals han de competir per trobar recursos. I abandonar la competitivitat entre municipis, que és una cosa que em fa una mica d'angúnia. Els municipis han de col·laborar entre ells. Si un té més aigua ha de cedir-la a l'altre. I el mateix a l'hora de fer una carretera o per tenir Internet. La cooperació en el camp de la cultura caldria estimular-la molt des de les polítiques dels ens superiors.

Les teves aportacions tenen molt a veure amb les polítiques culturals engegades des de les institucions, però n'hi ha unes altres que funcionen sense ajut institucional. Les administracions haurien d'estar més amatents en aquest fenomen?

Les polítiques culturals no són només les polítiques de l'administració pública ni de les estructures de l'Estat. Tothom, en una democràcia, pot fer política cultural. Jo puc fer-ne com a ciutadà o com a membre d'una associació, d'una empresa, d'una indústria o institució. Com més gent faci política cultural més pluralitat i democràcia hi haurà. Quan hi ha una política cultural única estem davant d'un entorn autoritari. Aquí és important que les estructures de l'Estat ajudin la societat civil a mobilitzar-se per la cultura. L'associacionisme cultural és motor i defensa de moltes coses. Tenim molta memòria col·lectiva conservada dels nostres antecessors, gràcies en aquesta acció. Hem de tornar a la idea d'entendre les polítiques culturals no només com a pròpies de l'administració, tot i que les polítiques culturals de l'administració són obligatòries, mentre que les dels altres són optatives.

Parla'ns una mica de culturasostenible.org...

Arran del fracàs del 2015, en no sortir un ODS de cultura, de seguida vam veure que no podíem abandonar els antecedents de dècades de treball entre cultura i desenvolupament sostenible. Parlo del segle XX i dels primers anys del segle XXI. Davant d'això vam treballar per mantenir l'esperit de la cultura en l'Agenda 2030 i els disset ODS. Col·laboro amb la [Red Española de Desarrollo Sostenible](#) [3], una organització que depèn d'una organització mundial, fomentada per Nacions Unides, la SDSN ([Sustainable Development Solutions Network](#) [4]k), que busca solucions per arribar a aconseguir aquests objectius de desenvolupament sostenible. Des del web de Cultura Sostenible hem anat treballant en aquest sentit. És una organització molt lleugera, no és governamental ni té estructura, ja que és una associació. Recull l'aportació de gestors culturals i experts que busquen solucions i les comparteixen. En aquest web s'hi troben els treballs i reflexions en aquest sentit. A molts països aquesta xarxa no s'ha dedicat a cultura, però a Espanya hem recuperat aquest esperit de treballar el tema de la cultura i desenvolupament sostenible, tot aportant respostes pràctiques.

I per últim: què li diries a una persona jove que es vol iniciar en el món de la gestió cultural?

A una persona jove li diria que és un camp apassionant i complex, no pas fàcil. La cultura abasta moltes coses: el patrimoni, el cinema, l'edició, la indústria, la vida local... I va de la gestió cultural comunitària no professional a l'alta direcció d'empreses i indústries. És un camp difícil i que requereix molta adaptabilitat, perquè la gestió cultural s'ha d'adaptar constantment al seu context. És un camp que requereix uns coneixements, però també la capacitat de saber els coneixements que són necessaris per resoldre els temes que cal solucionar. Jo sempre dic que la gestió cultural és un encàrrec social. La societat encarrega a les persones que gestionin coses determinades. Perquè jo pugui assistir a una obra de teatre que m'agrada molt, algú ha d'haver gestionat prèviament tota una sèrie de processos, relatius a l'autor, la companyia, el local i la comercialització. I tot perquè jo pugui comprar l'entrada, asseure'm a la butaca i gaudir durant un parell d'hores d'una representació teatral. I així podríem anar posant exemples. Si jo vull llegir un llibre necessito que un autor l'escrigui, que algú altre l'editi, el comercialitzi, el dugui a la llibreria i jo el pugui comprar. És un camp molt ampli i de vegades una mica complex. I cal saber-se adaptar en aquest entorn, que no és fàcil. De gestions culturals n'hi ha moltes, no n'hi ha una sola. Hi ha gestió cultural de tipus industrial, alternativa, comunitària, institucional. El que sí reclama és que les persones que s'hi vulguin dedicar han de saber gestionar riscos i saber-se adaptar als canvis permanents que la societat demana. La cultura és un camp de la nostra vida que està en constant transformació i té un gran dinamisme. Els que s'hi vulguin dedicar han de llegir el que és la cultura en cada context determinat.

N.E. Uns dies més tard de fer-li aquesta entrevista, Alfons Martinell va rebre el Premi trajectòria per la seva destacada carrera en els àmbits de l'educació, la cultura i el desenvolupament sostenible de l'Associació de Professionals de la Gestió Cultural de Catalunya (APGCC) que va celebrar els seus 30 anys creant uns guardons nous: els Premis Gestió Cultural.

Categories: Entrevista

Etiquetes: polítiques públiques

Etiquetes: administració local

Etiquetes: objectius de desenvolupament sostenible (ODS)

Etiquetes: drets culturals

- [5]

URL d'origen: <https://interaccio.diba.cat/blogs/2023/11/Alfons-Martinell-entrevista>

Enllaços:

[1] <https://interaccio.diba.cat/members/interaccio>

[2] <https://interaccio.diba.cat/members/martinellsa>

[3] <https://reds-sdsn.es/>

[4] <https://www.unsdsn.org/>

[5] <https://interaccio.diba.cat/node/9282>